

РОЗДІЛ 7
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.9 (477)

СТАН ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЗАПОБІЖНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

CONDITION AND DIRECTIONS OF THE IMPROVEMENT
OF LEGAL ENSURING PREVENTIVE MISSION ACTIVITIES IN UKRAINE

Бесчастний В.М.,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України, ректор
Донецького юридичного інституту Міністерства внутрішніх справ України

Бичін С.О.,
начальник
Центрального відділу поліції
Головного управління Національної поліції в Донецькій області

Проаналізовано стан правового забезпечення запобіжної детективної діяльності в Україні. Розглянуто основні нормативно-правові акти, що регулюють суспільні відносини в зазначеній сфері. Розроблено пропозиції правового забезпечення запобіжної детективної діяльності в Україні.

Під правовим забезпеченням запобіжної детективної діяльності запропоновано розуміти систему нормативно-правових актів, якою визначено цілі і завдання запобіжної детективної діяльності, коло суб'єктів, які здійснюють цю діяльність, їхню компетенцію, а також основні методи, форми та засоби запобіжного детективного впливу на злочинність.

Усі нормативно-правові акти, які забезпечують запобіжну діяльність детективів, запропоновано поділити на Конституцію України, міжнародні договори, конституційні закони, закони, підзаконні нормативно-правові акти, прийняті уповноваженими на те компетентними правотворчими державними органами.

Основними проблемами правового забезпечення приватної детективної діяльності в Україні є відсутність профільного закону, який регламентуватиме приватну детективну діяльність, і нелегальне існування детективних агенцій.

Визначено такі напрями вдосконалення правового забезпечення запобіжної детективної діяльності: розроблення та прийняття Закону України «Про запобігання злочинам в Україні»; ухвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на визначений період; акцентуалізація діяльності детективів НАБУ з протидії на запобігання; завершення легітимізації діяльності поліцейських детективів та легітимізація приватної детективної діяльності; передбачення в КПК України такого процесуального засобу впливу детективів, як внесення подання про вжиття заходів з усунення виявлених причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення; визначення запобіжних функцій (завдань, обов'язків) приватних детективів; встановлення кримінальної відповідальності за неповідомлення приватним детективом відповідних правоохоронних органів про факти кримінальних правопорушень, які стали йому відомі в результаті здійснення професійної діяльності.

Ключові слова: закон, злочинність, нормативно-правовий акт, легалізація, механізм, система.

The state of legal support of preventive detective activity in Ukraine is analyzed. The main regulatory legal acts regulating social relations in this area are considered. Developed proposals for the legal provision of preventive detective work in Ukraine.

Under the legal provision of preventive detective activity, it is proposed to understand the system of legal acts that defines the goals and objectives of preventive detective activity, the range of entities carrying out this activity, their competence, and the main methods, forms and means of detective impact on crime.

It is proposed to distribute all legal acts that ensure the preventive activities of detectives into: the Constitution of Ukraine; international treaties; constitutional laws; laws; subordinate regulatory legal acts adopted by competent law-making state bodies authorized to do so.

The main problems of legal provision of private detective activity in Ukraine are: absence of a special law that regulates private detective activity; the illegal existence of detective agencies.

The directions of improvement of legal support for preventive detective activities are defined: development and adoption of the Law of Ukraine "On the prevention of crimes in Ukraine"; adoption of the Concept for the implementation of state policy in the field of crime prevention; reformatting the activities of detectives of the National Anti-Corruption Bureau for prevention; the completion of the legitimization of police detectives and the legitimization of private detective work; the provision in the Criminal Procedure Code of Ukraine of such procedural means of influence of detectives, as the introduction of an idea of taking measures to eliminate the identified causes and conditions that contributed to the commission of a criminal offense; definition of the warning functions of private detectives; criminal responsibility for the failure of a private detective to inform the relevant law enforcement agencies of the facts of criminal offenses that have become known to him as a result of his professional activities.

Key words: law, crime, legal act, legalization, mechanism, system.

Запобіжна детективна діяльність є малодослідженою в сучасній юридичній науці. Щодо правового забезпечення цього виду діяльності, то у вітчизняній науці кримінології це питання взагалі не вивчалось. У зв'язку з цим особливою актуальності у процесі дослідження запобіжної детективної діяльності набуває аналіз її правового забезпечення.

Питанням правового забезпечення запобігання злочинності присвячені роботи В.І. Борсова, В.В. Голіни,

О.М. Джужи, О.М. Литвинова, В.І. Шакуна та деяких інших вчених. Однак питання правового забезпечення запобіжної детективної діяльності в Україні не досліджувались.

Метою статті є встановлення стану правового забезпечення запобіжної детективної діяльності в Україні та розроблення напрямів його удосконалення.

У контексті дослідження запобіжної діяльності детективів варто використовувати визначення правового забез-

печення запобігання злочинності, надане В.В. Голюною: «встановлення в законах та інших нормативних актах цілей і завдань запобігання злочинності, кола суб'єктів, які здійснюють цю діяльність, їхньої компетенції, а також основні методи і форми запобіжного діяння» [4, с. 92]. Під правовим забезпеченням запобіжної детективної діяльності слід розуміти систему нормативно-правових актів, якою визначено цілі і завдання запобіжної детективної діяльності, коло суб'єктів, які здійснюють цю діяльність, їхню компетенцію, а також основні методи, форми та засоби запобіжного детективного впливу на злочинність.

Зазначена система нормативно-правових актів побудована за ієрархічним принципом. Діяльність державних детективів врегульована двома профільними законами України: «Про Національне антикорупційне бюро України» [8] та «Про Національну поліцію» [9]. Профільного Закону «Про приватну детективну діяльність» нині не існує, тому в дослідженні будемо використовувати норми Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» № 3726, що було прийнято Верховною Радою України, але не підписано Президентом України [13].

Попередньо зазначимо, що усі нормативно-правові акти, які забезпечують запобіжну діяльність детективів, слід поділити за юридичною силою на Конституцію України, міжнародні договори, конституційні закони, закони, підзаконні нормативно-правові акти, прийняті уповноваженими на те компетентними правотворчими державними органами на підставі та у виконання законів (поділяються на загальні (поширюються на всю територію та населення України) та відомчі (поширюються на певну сферу відносно у суспільстві)).

Конституція України посідає головне місце у правовому забезпеченні запобіжної детективної діяльності. Її нормами передбачено, зокрема, вихідні положення щодо запобіжної діяльності загалом (наприклад, ст.ст. 29, 30, 31, 32, 34, 36, 62, 92, 116, 126, 149), які деталізовано у профільних законах.

Конституційні закони – закони про внесення змін та доповнень до Конституції України, які після набрання чинності стають невід'ємною частиною Конституції (Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 р. [6]; Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» від 07.02.2019 р. [7]).

Ст. 9 Конституції України передбачено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Це, зокрема, такі міжнародно-правові акти: Загальна декларація прав людини; Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод; Міжнародний Пакт про громадянські та політичні права; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права; Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності; Конвенція ООН проти корупції тощо.

Закони умовно поділимо на кодекси та інші закони. Базовим серед Кодексів є, безперечно, Кримінальний кодекс України, в якому встановлено положення щодо: підстави кримінальної відповідальності; поняття злочину, його видів та стадій; особи, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкта злочину); вини та її форм; співучасті у злочині; множинності злочинів; обставин, що виключають злочинність діяння; звільнення від кримінальної відповідальності; покарання як заходу кримінально-правового характеру, його видів; призначення покарання; звільнення від покарання та його відбування; судимості; інших заходів кримінально-правового характеру; кримінальної відповідальності неповнолітніх; злочинів конкретних видів та їхніх різновидів, видів і розмі-

рів покарань за їх вчинення. Варто зазначити, що категорія «запобігання» пронизує усі інститути кримінального законодавства, зумовлює спрямованість дії кримінально-правових норм та особливості застосування різних видів кримінально-правових заходів.

Кримінальний процесуальний кодекс України визначає порядок кримінального провадження. Відповідно до ст. 2 КПК України завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду, щоб кожен, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Нормативні приписи КК України фактично реалізуються у формах, визначених кримінальним процесуальним законодавством. Завдяки процедурним кримінальним процесуальним механізмам запобіжний вплив на злочинність знаходить своє втілення в реальному суспільному житті.

Норми Кримінально-виконавчого кодексу України регламентують порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань із метою захисту інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими. У питанні запобіжної діяльності детективів норми КВК України є особливими, оскільки дають змогу запобігати так званій «пенальній злочинності» (злочинності осіб, що відбувають покарання).

Інші закони – це нормативно-правові акти, що не характеризуються рисою кодифікованості, приймаються органами законодавчої влади держави або шляхом референдуму у спеціальному порядку та регулюють найважливіші суспільні відносини [5, с. 178]. Профільними законами, що регулюють запобіжну детективну діяльність, є закони України «Про Національне антикорупційне бюро України» та «Про Національну поліцію».

Як зазначалось, профільного Закону «Про приватну детективну діяльність» не існує. Науковий інтерес становлять норми Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» № 3726, що був прийнятий Верховною Радою України, але не підписаний Президентом України [13].

Серед інших законів, що регулюють запобіжну детективну діяльність, варто назвати, зокрема, такі: «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки»; «Про Національне антикорупційне бюро України»; «Про запобігання корупції»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигододержувачів юридичних осіб та публічних діячів»; «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки та корупційні злочини»; «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»; «Про оперативну-розшукову діяльність» тощо.

Підзаконні нормативно-правові акти – це нормативно-правові акти, прийняті уповноваженими на те компетентними правотворчими державними органами на підставі та у виконання законів. Залежно від юридичної сили підзаконні акти поділяються на:

– загальні – поширюються на всю територію та населення України (Постанова Верховної Ради України від 18.11.1997 р. № 640/97-ВР «Про стан боротьби із злочинністю та забезпечення законності в державі»; Указ Президента України від 18.01.2001 р. № 20 «Про додаткові заходи щодо запобігання зникненню людей, удосконалення взаємодії правоохоронних та інших органів виконавчої влади в їх розшуку» тощо);

– відомчі – поширюються на певну сферу відносин у суспільстві (Наказ МВС України від 01.10.2018 р. № 806/3105/5 «Про затвердження Інструкції про заходи щодо дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та обрання стосовно підозрюваних запобіжного заходу – тримання під вартою під час досудового розслідування» тощо).

Встановивши систему нормативно-правових актів, якими забезпечено запобіжну детективну діяльність у нашій країні, варто окремо зупинитись на проблематиці, яка є у правовому регулюванні цієї сфери суспільних відносин.

На концептуальному рівні В.В. Голіна найбільш суттєвими недоліками у правовому регулюванні відносин, пов'язаних із запобіганням злочинності, називає такі: правові норми про запобігання злочинності не систематизовані, що викликає ускладнення в їх використанні на практиці; наявні прогалини в регламентації питань кримінологічної профілактики та запобігання на індивідуальному рівні; відсутність закону про запобігання злочинності в Україні; поза правовим регулюванням залишається діяльність у сфері запобігання злочинності різних (тих, що вже існують, і тих, що тільки створюються) громадських формувань, релігійних і недержавних організацій [4, с. 93–94].

Серед загальних проблем правового забезпечення детективної діяльності, перш за все, варто вказати на відсутність у законодавстві України визначення поняття «детектив», законодавчого унормування відповідних статусних питань [2, с. 110]. Таке правове (навіть «позаправове») становище означеного суб'єкта призводить до труднощів реалізації його повноважень.

На рівні закону не передбачено повноваження поліцейських детективів. В Законі України «Про Національну поліцію» взагалі не використовується слово «детектив». Наказом Національної поліції України від 10.04.2017 р. № 337 «Про проведення експерименту про запровадження нових форм і методів в окремих відділах поліції головних управлінь Національної поліції», яким фактично було запроваджено створення детективних поліцейських підрозділів, передбачено створення органів досудового розслідування шляхом об'єднання слідчих підрозділів та підрозділів кримінальної поліції у слідчі відділи. Для широкого загалу таку особу називають «поліцейський детектив», однак у зазначеному Наказі НПУ її іменують слідчим, якому доручено виконання слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а отже, нині така особа виконує дві функції одночасно та є універсальним співробітником [1, с. 117].

Чинний КПК України, на жаль, не передбачає положення щодо запобігання злочинам під час розслідування кримінальних правопорушень, як це було закріплено в ст.ст. 23-1, 23-2 КПК України (1960 р.).

Своєю чергою, згідно з Положенням про органи досудового розслідування Національної поліції України, яке закріплено Наказом МВС України від 06.07.2017 р.

№ 570 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України», одним із завдань органів та підрозділів досудового розслідування є виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення [12]. Однак передбачення такої норми на рівні наказу не дає змоги говорити про належне правове забезпечення діяльності поліцейських детективів у цій сфері.

Відсутність такого законодавчого положення в кримінальному процесуальному законодавстві негативно відображається й на запобіжній діяльності детективів у сфері протидії корупції.

Основними проблемами правового забезпечення приватної детективної діяльності в Україні є: 1) відсутність профільного закону, який регламентуватиме приватну детективну діяльність; 2) нелегальне існування детективних агенцій [10]. Приватна детективна (розшукова) діяльність в Україні ще не знайшла законодавчого закріплення. Внаслідок цього приватні детективи здійснюють свою діяльність у межах надання консалтингових та юридичних послуг або як журналісти на підставі законів України «Про інформацію», «Про видавничу справу», «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформаційні агентства», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади» тощо [11, с. 347].

Щодо відповідальності державних та недержавних детективів, то окремі вчені визнають некоректним встановлення особливої юридичної відповідальності за порушення детективами вимог чинного законодавства [3, с. 82]. Однак приватні детективи здійснюють особливий вид соціальної практики, що пов'язаний з особливими повноваженнями у сфері приватного життя осіб, а також конфіденційної інформації юридичних осіб. Тому цілком правомірно видається така думка окремих правників: «У разі неправомірних дій приватних детективів законодавчо мають бути передбачені заходи дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної, кримінальної відповідальності» [14, с. 75].

Варто особливої уваги звернути на той факт, що неповідомлення детективом відповідних правоохоронних органів про факти кримінальних правопорушень, які стали йому відомі в результаті здійснення професійної діяльності, має набути ознак окремого складу злочину (в Розділі XVIII Особливої частини «Злочини проти правосуддя»).

Напрямами удосконалення правового забезпечення запобіжної детективної діяльності є: а) розроблення та прийняття Закону України «Про запобігання злочинам в Україні»; б) ухвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на визначений період; в) акцентуалізація діяльності детективів НАБУ з протидії на запобігання; г) завершення легітимізації діяльності поліцейських детективів та легітимізація приватної детективної діяльності; д) передбачення в КПК України такого процесуального засобу впливу детективів, як внесення подання про вжиття заходів з усунення виявлених причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення; е) визначення запобіжних функцій (завдань, обов'язків) приватних детективів; є) встановлення кримінальної відповідальності за неповідомлення приватним детективом відповідних правоохоронних органів про факти кримінальних правопорушень, які стали йому відомі в результаті здійснення професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Борисенко М.В. Етимологічне значення термінів «поліцейський детектив» та «слідчий». *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 1. Том 2. С. 116–119.
2. Войтюк Р.В. Кримінальна процесуальна діяльність детектива Національного антикорупційного бюро України: питання теорії та практики. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 108–119.
3. Волинська А.М. Правова доктрина щодо надання детективних послуг. *Національний юридический журнал: теорія і практика*. 2016. № 12. С. 81–86.
4. Голіна В.В. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навчальний посібник. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
5. Загальна теорія права : Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.
6. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 28. Ст. 532.
7. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору : Закон України від 07.02.2019 р. № 2680-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2019. № 9. Ст. 50.
8. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 47. Ст. 2051.
9. Закон України «Про Національну поліцію». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 40-41. Ст. 379
10. Курта Є.О., Поливанюк В.Д. Проблеми законодавчого врегулювання здійснення приватної детективної діяльності в Україні на сучасному етапі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4 (89). С. 254–260.
11. Мулявка Д.Г., Шилле Д.А. Поняття та ознаки приватної детективної (розшукової) діяльності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 345–347.
12. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України : Наказ МВС України від 06.07.2017 р. № 570.
13. Пропозиції Президента до Закону «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580.
14. Старушкевич А. Детективна діяльність в Україні: поняття, суб'єкти, напрями правового регулювання. *Право України*. 2004. № 12. С. 71–75.

УДК 343.25

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПОЗИТИВНИХ РИС СКАСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ В УКРАЇНІ

TO THE QUESTION ABOUT POSITIVE FEATURES OF THE ABOLITION
OF THE DEATH PENALTY IN UKRAINE

Бондаренко О.С.,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства

Навчально-наукового інституту права

Сумського державного університету

Лісов Д.А.,

студент

Навчально-наукового інституту права

Сумського державного університету

Запровадження, а згодом скасування смертної кари в Україні завжди лишатиметься одним із найбільш неоднозначних правових рішень за всю історію незалежної України. Адже, як вчені, так і пересічні громадяни ставляться до цієї ініціативи по-різному. У статті автори аналізують найбільш вагомні позитивні риси скасування смертної кари як найбільш жорстокого покарання. Першою із них є невідповідність такого покарання, як смертна кара, ст. 3 Основного Закону нашої держави, яка визнає людину, її життя і здоров'я найбільшою соціальною цінністю.

Другою рисою необхідно визнати вірогідність судової помилки та корупційних зловживань як під час судового розгляду, так і протягом досудового розслідування. І в разі винесення смертного вироку невинуватій особі, суспільство позбавляється вже не злочинця, а свідка злочину правосуддя.

Третьою рисою є те, що смертна кара не виконує всі завдання покарання як такого, оскільки не може слугувати виправленню засудженого.

Четвертою рисою слід визнати невідповідність смертної кари ст. 27 Конституції України, яка закріплює невід'ємне право на життя кожного. Легалізуючи смертну кару, держава виправдовує вбивство в суспільній свідомості і підриває такий основоположний принцип суспільної моралі і моральності, як повна недоторканність людського життя.

Наступною позитивною рисою скасування смертної кари є те, вона не служить правосуддю як такому, адже повністю заперечує принцип реабілітації в суспільстві і дотримання прав людини. Ставлення до злочинців як до небажаних елементів, яких потрібно викоринити, – це жорстокий і тоталітарний підхід до попередження злочинності, не гідний цивілізованого суспільства.

Робиться висновок, що скасування смертної кари як найжорстокішого виду покарання в Україні є цілком виправданим, оскільки суперечить конституційним засадам нашої держави і на сучасному етапі розвитку Україна не потребує такого виду покарання, як смертна кара.

Ключові слова: смертна кара, жорстокість, судова помилка, виконавці, правосуддя.

The introduction of a moratorium, and subsequently the abolition of the death penalty in Ukraine, will always be one of the most ambiguous legal decisions in the history of independent Ukraine. After all, both scientists and ordinary citizens relate to this initiative in different ways. In the article, the authors analyze the most significant positive features of the abolition of the death penalty as the most severe punishment. The first of these is the discrepancy of such punishment as the death penalty of Article 3 of the Basic Law of our state, which recognizes the person, her life and health as the greatest social value.